

NY MUSIK

i samarbete med
Caroli församling

Christian Wolff

– enahanda (orgelfavoriter i repris 2)

Exercise 1, 4, 9, 3, 8, 2, 10, 13 (1973–74)

Björn Nilsson – orgel

Jonas Larsson – slagverk

Lördag den 22 januari 2022, kl.16.00

Caroli kyrka

Christian Wolff, ja – men varför enahanda? Dels för att det mesta av den här musiken faktiskt går att spela med ena handen, dels för att variationen inte är särskilt stor. Men låt er inte avskräckas. Som John Cage sade: ”Om någonting är tråkigt efter två minuter, pröva det i fyra. Om det fortfarande är tråkigt, pröva det i åtta. Sedan 16. Sedan 32. Till slut upptäcker du att det inte alls är tråkigt.”

1973–74 komponerade **Christian Wolff** (f.1934) den första samlingen av *Exercises*, nr 1–14 (ett arbete som för övrigt har fortsatt; 2020 kom *Exercise* 39).

Detta var något alldeles nytt, även om musiken delvis förutskickats i verk som *Tilbury* (1969–70) och *Snowdrop* (1970). Som alltid är Christian Wolffs musik gåtfull. Gode vännen, sedan studietiden i mitten av 50-talet, Frederic Rzewskis (1938–2021) beskrivning är nog det närmaste vi kommer en förklaring:

”Ens första möte med Christian Wolffs musik ger intryck av att man just har hört (eller spelat, eller läst) något fullständigt främmande, olikt allt annat man känner till. (...) Knepigga små melodier, som låter som om de sänts till någon avlägsen plats i universum och sedan skickats tillbaka som ett slags intergalaktisk, muterad musik; igenkännbara melodiska och rytmiska mönster, på något sätt sammanfogade i monstruösa kombinationer, ibland påminnande om demonerna hos Hieronymus Bosch, kombinationer av djur, fiskar, blommor och vanliga hushållsföremål (...) ... man kan inte riktigt säga vad det liknar (fast John Cage kom nära, efter ett framförande av *Exercises* i New York, när han sade att det var som den klassiska musiken hos en okänd civilisation).”

Mitt första möte med Wolffs *Exercises*, som jag skaffat noter till i början av 80-talet, gav mycket riktigt intryck av något fullständigt främmande, olikt allt annat jag kände till. Och inte som bara jag kände till. Detta är musik som var helt och hållet solitär och obegripligt radikal för sin tid.

De 14 styckena är mestadels enstämmiga och kan läsas i antingen diskant- eller basklav (en metod som tonsättaren för övrigt återvänt till genom åren). Några av dem beledsagas av en valfri slagverksstämma. Materialet kan kanske beskrivas som ett flytande mellanting mellan melodik och harmonik. Det är svårt att föreställa sig, dels hur Wolff egentligen har gått till väga vid komponerandet, dels vilka föreställningar han haft om hur det skall klinga. Men det handlar definitivt om ensembleverk: ”Valfritt antal instrument, föredragsvis melodiinstrument, kan delta.

I allmänhet är referenspunkten, när mer än en spelare spelar samma material (den normala situationen), unisono. Men eftersom rytm och hastighet, artikulation, styrka, klangfärg och sätt att spela alla är flexibla, kan varje spelare försöka etablera vad som är referensen för unisono när som helst under ett framförande.”

Referenspunkten är alltså unisono, men det önskade resultatet av allt att döma heterofoni, d.v.s. alla spelar samma sak ungefär samtidigt, men inte koordinerat.

Vad titelns exercitier beträffar, syftar de alltså uppenbarligen inte på någon kasern-disciplin, men inte heller på andlig övning à la Ignatius, utan det handlar om övningar i samspel, helt enkelt. Nog så angeläget.

I akt och mening att försöka förstå vad detta är för musik, började jag spela några av styckena på orgel, och kunde konstatera att här möter en alldeles unik melodik som verkligen inte liknar något annat. Och jag tyckte att de klarade sig utmärkt på egen hand; det behövdes ingen ensemble. Jag försökte inte att göra musiken intressantare än den är (vilket tycks vara en svår frestelse). Med något enstaka undantag användes bara diskantklav, och den klangliga variationen var också minimal. Jag spelade in några av dem och skickade inspelningen till Christian Wolff.

Han var inte överdrivet förtjust. Men nu, nästan 40 år senare, skriver han:

”När det gäller dina gamla Exercises-inspelningar på orgeln, kan jag nog ha varit tveksam på den tiden (monofona istället för hetero-), men strax efter att de anlände, skadade min fru Holly ett ben (när hon högg ved) och lade sig på soffan för att vila, och jag spelade dina inspelningar. Och hon tyckte väldigt mycket om dem (händer inte så ofta när det gäller min musik). Hon är mycket musikalisk, med ett huvud fullt av all möjlig musik, hon kan sjunga varenda anglo-amerikansk folksång, varenda popsång sedan mitten av 50-talet (tja, fram till sent 80-tal), och har hört och uppskattar mycket av den klassiska repertoaren, och för min skull en hel del ny musik.”

Genom åren har det kommit ett antal inspelningar av dessa *Exercises* och det är bara att konstatera att få verk har fått utstå så mycken misshandel, så mycket självs-våld. Som Wolff skriver: ”På senare tid har flera grupper spelat Exercises som om det vore jazz, med en trummis. Fruktansvärt.” Det finns naturligtvis undantag, men de är sällsynta.